

NUORTEN ASIAKASYHTEISTYÖRYHMÄT MUKANA KUNTOUTUKSEN SUUNNITTELUSSA

Varhaisessa vaiheessa aloitettu kuntoutus auttaa nuorta säilyttämään toimintakyvyn ilman raskaita kuntoutustoimenpiteitä, jolloin hän selviää kevyemmällä tukitoimilla. Koulua käyvän nuorten kohdalla kuntoutus voi tarkoittaa tukitoimia arjesta selviytymiseen tai opintojen loppuun saattamiseen. Nuori saattaa olla psykiatrisen hoidon piirissä ja tarvita yksilöllistä jatkopolkujen suunnittelua, jotta hän pystyy palaamaan opiskelemaan tai työelämään. (Suikkanen, Martti & Linnakangas 2004.)

Nuorten tilanteeseen tulee puuttua viimeistään yläasteella, jo hyvissä ajoin ennen työuraa. Koulussa tulee tunnistaa ja havahtua nuoren tuen tarpeeseen ja hänelle on tarjottava tukea jo siinä vaiheessa, kun vielä menee hyvin. Nuoren putoaminen tapahtuu yläkoulussa tai toisen asteen opinnoissa. Alkava syrjäytyminen voi näkyä erilaisena oireiluna, esimerkiksi koulukiusaamisena, häiriökäyttäytymisenä, levottomuutena tai päihteidenkäyttönä. (Suikkanen & Linnakangas 2004, 93.)

On muistettava, että vaikeuksien taustalla saattaa olla tunnistamaton autismin kirjo. Autismi kirjo nuori voi olla koulussa erityisluokalla, pienryhmässä tai integroidusti yleisopetuksessa. Yleisopetuksessa tällainen nuori voi olla hankala ja haastava oppilas, mikäli hän ei saa oikeanlaista tukea ja ohjausta. Nuori ei pysty hahmottamaan syitä omiin ongelmiinsa, joka lisää nuoren masennusta ja ahdistusta sekä käytöshäiriöitä. (Kajula & Pikkarainen 2008.)

Nuoren kuntouttava arki vaatii yksilöllistä suunnittelua

Nuoren kuntoutuksen tärkeimpänä tulevaisuuden tavoitteena on kuntoutustarpeen varhaisen havaitsemisen kehittäminen. Tähän tarvitaan eri toimijoiden yhteistyötä.

Nuoren tuen tarvetta sekä työ- ja opiskelukykyä voidaan arvioida kartoittamalla eri osaluokkia, kuten nuoren verkosto, ystävät ja perhe, sosiaaliset taidot, kyky noudattaa aikatauluja ja sovittuja asioita, päihteiden käyttö sekä itsenäistymisen taidot. Tämä tieto auttaa nuoren tilanteen selvittelyssä, varhaisen kuntoutuksen tarpeen arvioinnissa ja palveluihin ohjaamisessa. Kartoitus auttaa myös arvioimaan, onko nuorelle tarvetta useampaan kuin yhden sektorin palveluihin, ja tarvitaanko useamman kuin yhden sektorin toimijaa nuoren tilanteen selvittämisessä. (Haavi2 -hankkeen loppuraportti, 50–51.)

Nuorten ja lasten kuntoutusyhteistyön on arveltu puuttuvan (Koivikko & Sipari 2006). Laissa ei ole määritelty ikärajaa kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmän asiakkaille mutta käytännössä ne ovat palvelleet yli 18-vuotiaita, koska on ajateltu, että nuori käy koulua tai opiskelee ja kuuluu oppilashuollon piiriin (laki kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä 497/2003, lastensuojelulaki 417/2007). Näin ei kuitenkaan aina ole, eivätkä oppilashuollon tukitoimien ulotu koulun ulkopuolelle.

Nuoren kuntouttavan arjen suunnittelu ja ohjaus on aikaa vievää, koska on välttämätöntä tutustua nuoren yksilöllisiin ominaisuuksiin, tapoihin sekä arkeen ja sen toimintakulttuureihin. Moniammatillisen yhteistyön

toimintamallin haasteena on muun muassa löytää kuhunkin tilanteeseen sopiva toimintamalli. Oikean toimintamallin valinnassa on huomioitava, keitä työryhmään kuuluu, mitä he tekevät sekä miten he työskentelevät yhdessä. Onnistuakseen moniammatillinen yhteistyö edellyttää yhteistä kieltä ja käsitteitä. Moniammatillinen osaaminen ei siis synny kokoamalla työntekijöitä yhteen eikä se ole sama asia kuin yhteistyö. (Karila & Nummenmaa 2005.)

Alajaos avuksi toimintakykyä tukemaan

Pilotin kokemuksen mukaan kuntoutus käsitteenä merkitsee eri ammattitoimijoille eri asioita. Tämän vuoksi sana kuntoutus oli tarpeen määritellä. Nuorten alajaoston kontekstissa kuntoutuksella tarkoitetaan kaikkia niitä toimenpiteitä, jotka auttavat nuorta säilyttämään tai palauttamaan hänen toimintakykynsä, edistävät nuoren terveyttä ja antavat tukea arjen toimintoihin sekä auttavat tulevaisuuden suunnittelussa.

Nuorten alajaoston toimintamalli perustuu putoamisvaarassa olevien nuorten tilanteen havaitsemiseen, eri tahojen moniammatilliseen yhteistyöhön sekä palvelujen ja tukitoimien yksilöllisiin ratkaisuihin. Siirtymävaiheeseen palvelusta tai koulusta toiseen rakennetaan katkeamaton palveluketju, jossa puuttuminen nuoren tilanteeseen ja saattaen vaihtaminen ovat keskeisiä lähtökohtia. Yhdistämällä eri sektorien palveluja ja tukitoimia sekä toteuttamalla niitä tiiviissä yhteistyössä rakennetaan yksilöllisiä palveluja ja tukitoimia nuorten saattamiseksi jatko-opintoihin tai muihin palveluihin. (Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2005:14.)

Nuorten alajaos on erikoistunut käsittelemään 15–29-vuotiaiden asioita. Alajaoston ikäraja voi mukailta esimerkiksi nuorisopsykiatria, työhallintoa tai nuorisolakia kunkin työryhmän päätöksen mukaan. Työryhmässä suunnitellaan, sovitaan asioista ja seurataan nuoren tilannetta sekä sovitaan yhdessä nuoren kanssa konkreettiset tavoitteet. (nuorisolaki 2006/72, Satakunnan sairaanhoitopiiri,

HE 124/2005.)

Työryhmän jäsenet koostuvat nuoren verkostosta sekä nimetyistä työntekijätason jäsenistä: sosiaalityöntekijä, kuraattori, lääkäri, työhallinnon ja Kelan edustaja sekä psykososiaalisten palveluiden edustaja. Mikäli nuorella on hoitokontakti nuorisopsykiatrialle, kokoukseen osallistuu erikoissairaanhoidosta nuoren omahoitaja/psykologi ja nuorisopsykiatri sekä tarvittaessa neuropsykiatrinen valmentaja. (laki kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä 497/2003.)

Asiakkaaksi alajaostoon tullaan lähetteellä, jonka nuori tekee yhdessä työntekijän, esimerkiksi koulukuraattorin, kanssa. Lähete ja suostumuslomake ovat saatavissa kunnan internetsivuilta. 15 vuotta täyttänyt nuori voi yksin antaa suostumuksen asiansa käsittelyyn, mutta on tärkeää, että vanhemmat otetaan mukaan yhteistyöhön. (Hallintolaki 2003/434, Helminen, sähköpostiviesti 6.11.2010.)

Lähete auttaa nuoren kanssa työskentelevää työntekijää jäsentämään kysymyksen asettelua nuoren asiassa sekä työryhmää valmistautumaan kokoukseen. Lähettävä taho osallistuu aina nuoren kanssa asian käsittelyyn, eikä asiakasta lähetetä koskaan alajaostoon yksin. Kokouksessa sovitaan seurannan vastuutaho ja ajankohta, jolloin nuoren tilannetta tarkastellaan uudelleen. Nuori saa kokouksesta kirjallisen yhteenvedon, jonka hän käy läpi yhdessä seurannan vastuutahoksi nimetyn työntekijän kanssa. Yhteenvetoa voidaan käyttää muun muassa liitteenä läheteessä erikoissairaanhoidon tai Kelan avustuksia haettaessa.

Perheillä ja nuorilla tarvetta jalkautuvalle palvelulle

Satakuntaan perustettiin Kaste-ohjelmaan kuuluvassa Remontti-hankkeen Usko nuoriin-pilotissa nuorten alajaostot kuuteen paikalliseen asiakasyhteistyöryhmään ja niihin luotiin oma toimintamalli. Tavoitteena oli ehkäistä nuorten syrjäytymistä vahvistamalla erityistä tukea tarvitsevien nuorten palveluohjauksesta. Sivutuotteena syntyi myös lasten alajaostoja. Hanke toteutettiin ajalla 13.7.2009–

31.12.2011 Satakunnan sairaanhoitopiirin 19 jäsenkunnan alueella, jonka väestöpohja on 226 083 asukasta. Hanketta koordinoi Satakunnan sairaanhoitopiiri.

Tarve nuorten asioiden käsittelyyn asiakasyhteistyöryhmissä oli syntynyt Satakunnan erityishuoltopiirin ja sairaanhoitopiirin yhteisen selvityksen tuloksena. Siinä todettiin että nuorten kohdalla asiakasyhteistyö on puutteellista ja pirstaloitunutta. Kuntoutus tulee aloittaa varhaisemmin, jotta vältetään tilanteen kriisiytymiseltä ja sitä kautta raskaasti resursoiduilta kuntoutuspalveluilta. (Raikisto & Alinen 2009.)

Myös Porissa toimivalla vapaamuotoisella, moniammatillisella Nuorten verkostolla oli huolen aiheena muun muassa erityisnuorten jatkopolut, alle 18-vuotiaiden nuorten puuttuvat päihdepalvelut, nuorisotyöttömyys sekä huoli lievästi kehitysvammaisista nuorista, jotka ovat välinputoajia yhdessä neurologisista häiriöistä kärsivien nuorten kanssa. Myös mielenterveyskuntoutujien jatkopolut mietittyivät. Nuorten verkoston toimijat kokivat ongelmaksi myös erilaiset yhteistyön esteet, kuten tietojärjestelmät ja vaitiolovelvollisuuden. (Ketonen 2009.)

Suurin osa nuorten alajaoston asiakkaista tuli ammattikoulusta ja nuorisopsykiatrialta. Usein syynä oli uhka koulunkäynnin keskeyttämisestä tai mielenterveysongelmat. Myös pikavippiongelmat lieveilmiöineen olivat selkeä trendi. Monella nuorella oli lastensuojelutusta. Koulukiusaaminen, oppimiseen liittyvät vaikeudet ja autisimin kirjon piirteet nousivat nuorten kohdalla esiin ja joillakin nuorilla diagnosoitiin lievä kehitysvamma työryhmään ohjaamisen jälkeen.

Nuorten ja lasten asiakasyhteistyöryhmien toiminta toi monialaisesti esiin puutteita lasten, nuorten ja perheiden palveluissa ja hoitoketjuissa. Kunnissa ei ole tahoa joka tekee psykologisia tutkimuksia peruskoulun päättäneille. Lisäksi kuntien palvelutarjonta perustuu diagnoosiin, ei kuntoutujan tuen tarpeeseen. Tarvitaan jalkautuvaa palvelua arjen toimintojen tueksi niin perheisiin kuin itsenäistyvän nuoren tueksi.

Nuorten alajaostojen toiminta todettiin

hyödylliseksi niin viranomaisien kuin asiakkaiden näkökulmasta, mutta syrjäytymisen ehkäisemisen kannalta nuoren tuen saantiin ja palveluihin ohjaamiseen varhaisemmassa vaiheessa tulisi kiinnittää enemmän huomiota (Saarinen 2011).

**Sairaanhoitaja-terveydenhoitaja (amk)
Virpi Valiola, Usko nuoriin -pilotin
projektisuunnittelija**

Lähteet

- Aktiivinen sosiaalipolitiikka kuntoutuskokeilujen ohjausryhmä. Ota oppi -malli. Nuorten tukeminen perusopetuksesta jatko-opintoihin. Kuntoutuskokelun ohjausryhmän muistio. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2005:14. Helsinki. Yliopistopaino 2005.
- Hallintolaki 2003/434. 6.6.2003.
- HE 164/2005. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
[http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2005/20050164?search\[pika\]=nuorten%20yhteiskuntakuu%20search\[type\]=pika](http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2005/20050164?search[pika]=nuorten%20yhteiskuntakuu%20search[type]=pika)
- Helminen J. Alaikäisen suostumus asiansa käsittelyyn asiakasyhteistyöryhmässä. 6.11.2010. Vastaanottaja Virpi Valiola. [Sähköpostiviesti]. Viitattu 1.10.2011.
- Kajula & Pikkarainen 2008. Autismi- ja Asperger-nuoren tunnistaminen koulumaailmassa. Sosiaalialan koulutusohjelman ohjelman opinnäytetyö. Kemi/Tornio. 2008. 24–28.
- Karila K & Nummenmaa A. 2005. Esi- ja alkuopetuksen jatkumo haastaa opettajat moniammatilliseen työskentelyyn. Teoksessa Hämäläinen K, Lindström A & Puhakka J (toim.) Yhtenäinen peruskoulun menestystarina. Helsinki. Yliopistopaino. 212–216.
- Ketonen J 2009. Nuorten verkoston toiminta Porissa. Seminaari. Tampere. 6.4.2009. Jaettu moniste.
- Koivikko M & Sipari S 2006. Lapsen ja nuoren hyvä kuntoutus. Vajaaliikkeisten kunto ry
- Laki kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä 497/2003. 13.6.2003.
- Nuorisolaki 2006/72. 27.1.2006
- Lastensuojelulaki 417/2007. 13.4.2007.
- Raikisto K-L & Alinen J. 2009. Uudet asiakastyön toimintamallit. Erityishuoltopiirin ja erikoissairanhoidon uudet asiakastyön yhteistoimintamallit -projektin loppuraportti. Satakunnan sairaanhoitopiiri.

- Saarinen T. 2011. Selvitys nuorten asiakasyhteistyöryhmän toiminnan kehittämiseksi. Terveyden edistämisen koulutusohjelma. Diakoniammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Satakunnan sairaanhoitopiirin nuorisopsykiatrinen poliklinikka, internetsivut. http://www.satshp.fi/portal/page?_pageid=118,75692,118_75707&_dad=wportal&_schema=WPORTAL&tp_calledfrom=1
- Suikkanen A & Linnakangas R. 2004. Varhainen puuttuminen: Mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004:7. 93.
- Suikkanen A, Martti S & Linnakangas R 2004. Homma hanksaan. Nuorten kuntoutuskokeilun arviointi. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004:5. Helsinki. 2004. 133–168.
- Tuettu siirtyminen perusopetuksesta toisen asteen opintoihin. 1.8.2003–31.12.2005. Haavi2 -hankkeen loppuraportti. Vantaan ammatillinen koulutuskeskus.

Kuntoutussäätiön koulutuksia vuonna 2013

Kevät

- Asiakastyön etiikka ihmisyyden ratkaisukeskeisessä ja narratiivisessa lähestymistavassa
- Motivoinnin työvälineet
- Uutta näkökulmaa työkyvyn arviointiin
- Haastavien tilanteiden puheeksiottokoulutus työyhteisöissä
- Kuntoutusta lääkehoidon rinnalle
- Arvioinnin ja itsearvioinnin menetelmät ja välineet - järjestöjen hankkeiden kehittämisen tuki
- Projektityön kehittämiskoulutus
 - vaikeasti työllistyvien asiakkaiden palvelujen kehittäminen
 - miten tunnistaa, kehittää ja juurruttaa hyviä käytäntöjä

Syksy

- Kuntoutusosaamista työterveyshuoltoon
- Kuntoutuksen tiekartta
- Kuntoutumista tukevan työotteen rakennusaineet
- Työkaluja oppimisvaikeuksien huomioimiseen
- Psykkisen työkyvyn arviointikoulutus
- Nuorten osallisuus työelämässä
- Työkyvyn tuki -malli
- Kuntouttavan työtoiminnan kehittämispäivät
- Kuntoutusosaamista maahanmuuttajapalveluihin

Lisätietoja koulutuksesta:

koulutussihteeri Pirjo Kuoppala
 p. 040 823 0058, pirjo.kuoppala@kuntoutussaatio.fi
www.kuntoutussaatio.fi/koulutustilaisuudet